

Duurzame en vitale land- en tuinbouw in het Markdal

februari 2016

Landbouwwerkgroep

Vereniging Markdal duurzaam en vitaal

1. Doel en reikwijdte van deze visie

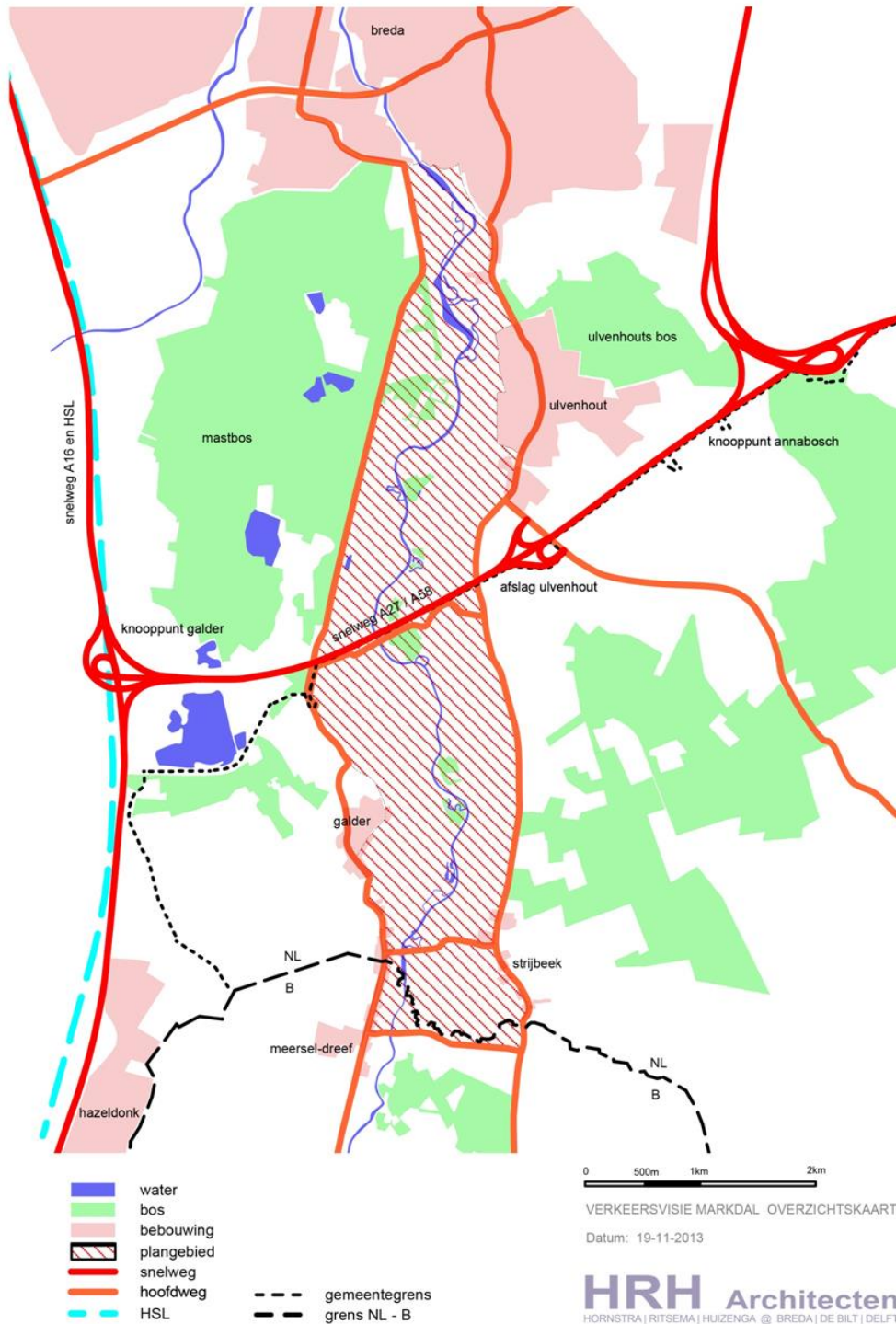
Onder verantwoordelijkheid van de Vereniging Markdal Duurzaam & Vitaal zal in de komende jaren het Markdal verder transformeren naar een ecologisch, economisch en sociaal duurzaam en vitaal Markdal. Belangrijke opgave is om zowel het Natuurnetwerk te realiseren, de doelen van de Kaderrichtlijn Water - voor de Mark met het toeleverende stroomgebied – te behalen, als de economische vitaliteit en de beleefbaarheid van het Markdal te vergroten. De werkwijze is 'van binnenuit', in onderling overleg van grondeigenaren en bewoners van het gebied in een gelijk speelveld.

De land- en tuinbouwsector is de belangrijkste grondeigenaar, c.q. grondgebruiker en is een van de grote economische sectoren in het Markdal. Het is een onmisbare partner in het transformatieproces. De agrarische ondernemers in het Markdal werken hieraan mee vanuit een visie op de toekomst van de land- en tuinbouw in het Markdal, opgesteld door en voor de agrarische sector, in samenspraak met (en als onderdeel van) de Vereniging Markdal Duurzaam en Vitaal.

Deze visie geeft richting aan de gewenste toekomstige ontwikkelingen van de agrarische sector in het Markdal. Het is een lange termijn visie die individuele ondernemers niet bindt, maar wel gezamenlijke perspectieven schetst. De agrarische ondernemer maakt uiteraard eigen afwegingen in de bedrijfsontwikkeling.

De visie is zeker geen blauwdruk. Het is een 'flexibele' visie, die met enige regelmaat wordt aangepast aan nieuwe toekomstverwachtingen.

In de vergadering van het Algemeen Beraad van de Vereniging Markdal van 24 februari 2016 is deze visie - voor dit moment- goedgekeurd, met de afspraak dat samen met de boeren en tuinders in het Markdal een stappenplan zal worden uitgezet, opdat een duurzame en vitale land- en tuinbouw toekomst zal hebben.

Het gebied waar deze visie betrekking op heeft is op bovenstaande kaart ingetekend.

2. Uitgangspunten voor een duurzame en vitale land- en tuinbouw in het Markdal

- a. De agrarische sector is een economische sector met grote ruimtelijke impact en milieu-invloeden in het Markdal. De land- en tuinbouwproductie draagt derhalve altijd mede zorg voor versterking van natuur en landschap en een schoon milieu.
- b. Het Markdal blijft een agrarisch cultuurlandschap met zowel robuuste aaneengesloten natuurgebieden, als verweving van landbouw en natuur.
- c. De land- en tuinbouwondernemers en hun gezinnen zorgen niet alleen voor economische activiteit en werkgelegenheid. Zij spelen een belangrijke rol in de sociale contacten tussen bewoners en mede-ondernemers in het Markdal en tussen platteland en stad.
- d. De transformatie van het Markdal, inclusief de herinrichting zal plaatsvinden op basis van vrijwilligheid. Grondeigenaren, met name de eigenaren met een agrarisch bedrijf, behouden de zeggenschap over de ontwikkeling en realisatie van herinrichtingsplannen voor hun eigen bedrijf.
- e. Inrichtingsmaatregelen in de omgeving van het agrarische bedrijfsareaal, die gevolgen (kunnen) hebben voor de economische, ruimtelijke en sociale aspecten van de agrarische bedrijfsvoering worden altijd met de betreffende ondernemers besproken
- f. Bovendien is er een gezamenlijke verantwoordelijkheid van agrarische ondernemers onderling en met de Vereniging c.q. stichting Markdal Duurzaam en Vitaal voor de toekomst, de vitaliteit en de duurzaamheid van de land- en tuinbouw in het Markdal.

Hoe de toekomst van de land- en tuinbouw in het Markdal daadwerkelijk zal zijn wordt sterk beïnvloed door:

- Europees en nationaal landbouwbeleid en wet- en regelgeving die impact heeft op de agrarische bedrijfsvoering,
- de regionale omstandigheden en de kansen die de markt biedt,
- nieuwe technologische ontwikkelingen en andere innovaties, bijvoorbeeld innovatieve samenwerkingsverbanden, innovatieve bedrijfsvoeringen,
- de individuele keuzes van de ondernemers.

3. Toekomstvisie voor een duurzame en vitale land- en tuinbouw in het Markdal

De toekomstvisie heeft betrekking op onderstaande vier aspecten van de agrarische bedrijfsvoering:

- a) De productiewijze, de manier van produceren
- b) De ruimtelijke bedrijfsstructuur en de ruimtelijke impact van de land- en tuinbouw
- c) Natuur en landschap in relatie tot land- en tuinbouw
- d) Producten en diensten voor omwonenden, de stad en bewoners van het Markdal

a. Duurzame productiewijze

Het Markdal zal voor een deel transformeren naar natuur. Vooral direct langs de (hermeanderende) waterlopen zullen robuuste stroken natuur komen. Schoon water in de Mark, in de toeleverende waterstromen en de natuur is van levensbelang voor planten en dieren. Ook de agrarische sector heeft belang bij schoon grond- en oppervlaktewater. De land- en tuinbouw zal de milieubelasting minimaliseren en waar mogelijk een bijdrage leveren aan een duurzamere samenleving.

- Dat kan o.a. door (geleidelijk) duurzamer te gaan produceren. Duurzaamheid van de productie zal zich moeten verdienen in de markt door hogere prijzen voor de producten of lagere kostprijs. Duurzaam produceren, ook biologische productiewijze, is een marktaangelegenheid van grotere schaal dan het Markdal.
- Terugdringen van de milieubelasting in het Markdal is ook mogelijk door (op dit moment nog) belastende teeltwijzen te verplaatsen naar elders. Bijvoorbeeld naar hoger gelegen gronden waar de milieueffecten minder groot zijn. Per bedrijf zal onderzocht dienen te worden of dit mogelijk is, zowel technisch als financieel. Uitgangspunt is dat dit gebeurt op vrijwillige basis en dat de bedrijfsvoering op de nieuwe plek minder belastend is voor het milieu. Sterk milieubelastende sectoren zullen uiteindelijk geen plek meer hebben in het Markdal.
- Het zou wenselijk zijn als elk bedrijf in het Markdal een 'bedrijfsomgevingsplan' opstelt, waarin is opgenomen hoe vanuit de huidige bedrijfssituatie toe te werken naar een - bedrijfseconomisch gezonde - situatie met bedrijfsaanpassingen ten behoeve van een duurzame productiewijze. Onderdelen van dit omgevingsplan kunnen zijn: energieproductie, aanleg landschapselementen, duurzaam agrarisch waterbeheer, terugdringen milieubelasting, natuurbeheer.

b. Ruimtelijke ontwikkeling, agrarische structuur

Naar verwachting neemt het aantal agrarische bedrijven in het Markdal de komende 10 jaar af en zullen de blijvende bedrijven hun bedrijfsoppervlakte vergroten, maar met minder dieren per ha. of de productie intensiveren. Dichtbij de rivier zal hoofdzakelijk veeteelt plaatsvinden. Wat verder daar vandaan, op de hogere gronden blijft tuinbouw, of akkerbouw mogelijk.

- Natuur, landschap, recreatief gebruik en land- en tuinbouw zullen ruimtelijk steeds meer met elkaar verweven raken. Soms op bedrijfsniveau, waar natuur- en landschapsbeheer een onderdeel is van de bedrijfsvoering. Maar zeker op gebiedsniveau. Er is nu al sprake van een ruimtelijke zonerings. Het noordelijk deel van het Markdal, vooral in de nabijheid van de stad Breda heeft een intensief recreatief gebruik. Het zuidelijke deel is een overwegend agrarisch cultuurgebied. In de toekomst zal het recreatief (mede-)gebruik van het agrarisch gebied toenemen. Om dit in goede banen te leiden, zal op sommige plekken een scherpe zonerings van natuur, landschap, landbouw en tuinbouw gewenst zijn, op andere plekken in het Markdal is een sterkere verweving juist meer op zijn plaats. Wat het wordt, zal in gezamenlijkheid en in open dialoog en op basis van vrijwilligheid tot stand komen en in samenspraak met de vereniging cq stichting.
- Voor elk agrarisch bedrijf blijft een goed toegankelijke en makkelijk te bewerken huiskavel van groot belang. Verspreid liggende percelen, al of niet op afstand van de bedrijfsgebouwen, zijn minder gunstig. Het is bewerkelijker, er zijn meer transportbewegingen en transportkosten. Agrarisch (tractor)verkeer op de (soms smalle) verkeerswegen dient zoveel mogelijk beperkt te worden.
- Met ruiling van kavels en extra grond is zowel de agrarische bedrijfsstructuur te verbeteren, als de EHS te realiseren. Het is van groot belang dat er ruilgrond beschikbaar is in het Markdal en directe omgeving. Het is gewenst dat er een soort grondbank komt, direct gelieerd aan de Vereniging c.q. Stichting Markdal, ten behoeve van toekomstige grondbehoeften. Deze z.g. grondbank kan gronden kopen, verkopen en verpachten en bij uitgifte voorwaarden verbinden aan het gebruik en het beheer. De grondbank dient daarom tevens de organisatie voor het Markdal te zijn die beheersovereenkomsten afsluit met betreffende grondeigenaren/-gebruikers. Middels een grondbank faciliteert de Vereniging Markdal Duurzaam & Vitaal gezamenlijke zeggenschap over inrichting en gebruik van de gronden in het Markdal.

c. Natuur en landschap (o.a. agrarisch beheer van natuur en landschap)

Het Markdal zal transformeren van (bijna) puur agrarisch naar “natuur met agrarisch”, ‘agrarisch met natuur’, ‘agrarisch met landschappelijke waarden’, ‘agrarische met recreatieve waarde’, agrarisch met educatieve waarde’, etc. Ruim 100 ha extra natuur en 6 km extra waterloop vanwege hermeandering. Dit alles zal impact hebben op de agrarische bedrijfsvoering.

- Reeds bij de start van de herinrichting is het nodig om vast te stellen hoe het toekomstige beheer van het Natuurnetwerk zal zijn en hoe dit beheer betaald wordt. In alle gevallen dient er sprake te zijn van vrijwilligheid. Het beheer dient goed geregeld te zijn, met duidelijke afspraken en toekenning van bevoegdheden voor het afdwingen van de juiste beheersmaatregelen. De agrarische sector heeft daar groot belang bij. Voor beheer zijn contracten (25 a 30 jaar) nodig die continuïteit waarborgen i.v.m. bedrijfszekerheid. De werkgroep Beheer van de Vereniging Markdal Duurzaam & Vitaal zal een aanpak uitwerken. Vragen die hierbij leven zijn: willen agrarische grondeigenaren zelf het gewenste beheer en onderhoud van de natuur en de landschapselementen op zich te nemen, bijvoorbeeld á la het concept van “ondernemende EHS”, of dit anderen laten doen? Is er een rol voor een agrarische natuurvereniging, die al of niet samenwerkt met burgergroepen? Of komt de natuurgrond in eigendom en beheer van een aparte beheersorganisatie, een terreinbeheerder of anderszins? Ook dan kunnen agrariërs, als aanvullende inkomstenbron, het beheer voor hun rekening nemen. In deze aanpak zullen de natuurterreinbeherende organisaties deelnemen.
- In geval van opbrengstderving en waardedaling bij omzetten van agrarische grond naar agrarische natuur heeft compensatie in extra grond de voorkeur. Compensatie in geld is riskant, omdat de overheid geen erg betrouwbare partner is. Vergoedingen kunnen stopgezet worden.
- De relatie tussen agrarisch natuurbeheer en mestwetgeving dient goed uitgezocht te worden.
- Naast natuurontwikkeling is landschapsverbetering van het agrarisch cultuurlandschap gewenst, ook ten behoeve van de biodiversiteit. (Vroeger liepen bomenrijen en bosjes soms tot aan de Mark). Aanplant van perceelgrenzen en aanleg van (kleine) landschapselementen in het agrarisch gebied dragen daaraan bij. Ook dit dient te gebeuren op basis van vrijwilligheid en met goede afspraken over mogelijke vergoedingen voor inkomstderving en het beheer.
- Hermeandering van de Mark is een gegeven waar de agrarische sector mee te maken krijgt. Dit heeft invloed op de grondwaterstand in het omliggende land. De betreffende grondeigenaren dienen voldoende gecompenseerd te worden in geval van wateroverlast of extra droogte. Voorkomen van schade is te verkiezen boven schadevergoedingen. Goede afspraken over (agrarisch) peilbeheer zijn voor de land- en tuinbouw van groot belang.

d. Producten en diensten voor omwonenden, de stad en bewoners Markdal.

De agrarische sector beseft dat het Markdal niet uitsluitend agrarisch is. Natuur- en landschapsontwikkeling trekt bezoekers die willen genieten van een duurzaam en vitaal gebied. Bewoners en omwonenden van het Markdal beschouwen dit gebied ook als hun leefgebied. Bovendien heeft het Markdal een functie in het vasthouden van water en tijdelijke waterberging, opdat de stad Breda gevrijwaard blijft van overstromingen.

- Sommige agrarische gezinnen zullen inspelen op een groeiende behoefte aan gebiedseigen “Markdal(voedsel)producten, picknickplekken, kunstuitingen, natuurbeleving, sport en spel, zorgverlening, rust, educatie, etc. samengevat in de term “beleving” van het Markdal. Het kan voor een aantal agrariërs een inkomstenbron zijn. Al zal de “vermarkting” van deze producten en diensten veelal moeten gebeuren in een groter verband (de schaal van het Markdal is te klein). Bovendien dienen wet-en regelgeving dit ter plekke mogelijk te maken. Die is nu vaak te beperkend. Mogelijk is er plaats voor een boerderij met speciale stad gebonden productie, producten en diensten.
- Het Markdal wordt echter geen pretpark. Er blijft ruimte voor specialistische agrarische bedrijfsvoering. Er dienen waarborgen te zijn om overlast voor land- en tuinbouwbedrijven te voorkomen bij intensiever wordend recreatief gebruik van het Markdal.
- Door het leveren van zogenaamde ‘blauwe diensten’ kunnen agrariërs, maar ook andere grondeigenaren een bijdrage leveren aan het tijdelijk bergen van water. Gezien de toenemende vernatting van sommige delen van het Markdal vanwege de hermeandering en het weghalen van de stuwen, zal de behoefte aan blauwe diensten toenemen.
- Klimaatverandering heeft tot gevolg dat er meer zeer intensieve buien zullen vallen. De land- en tuinbouwsector kan, samen met andere grondeigenaren / -gebruikers dit water langer vasthouden, vertraagd afvoeren en tijdelijk bergen.

4. Samen aan het werk

Een Duurzaam en Vitaal Markdal is mogelijk.

De realisatie zal gemakkelijker verlopen als alle betrokkenen er beter van worden:

- De agrарische bedrijven door versterking van hun bedrijfsstructuur, beschikbaarheid van betere gronden, extra inkomsten door natuurbeheer en/of streekproducten, hogere opbrengstprijzen voor duurzaam geproduceerde producten, door het leveren van diensten, etc.
- De flora en fauna door schoon water, rust, grotere diversiteit in planten en dieren, aaneengesloten leef- en jachtgebieden, etc
- De bewoners van het Markdal en omgeving door heerlijke uitloopgebieden, struinnatuur, wandel- en fietsgelegenheden, rustplekken, natuurbeleving, en een gevarieerd landschap met prachtige agrарische bedrijven.

Onder andere de volgende suggesties gaan we bespreken met de agrарische ondernemers in (en om) het Markdal, waarbij tevens de vraag aan de orde komt wat de Vereniging Markdal hierin kan betekenen:

- Uitwerking van het concept van “de ondernemende EHS” of anderszins collectief agrарisch natuurbeheer,
- Mogelijkheden om in collectief verband eigen Markproducten te ontwikkelen, samen met niet-agrарische ondernemers, o.a in samenwerking met het Netwerk Stadslandbouw Breda, LandStad de Baronie, HAS Den Bosch, het Smaakwarenhuis De Lage Landen (Breda),
- Op zoek naar innovatieve samenwerkingsverbanden en innovatieve bedrijfsontwikkelingen, eventueel met partners uit onderwijs, onderzoek, diverse maatschappelijke groeperingen, creatieve sector, etc.
- Onderzoeken welke kansen de circulaire economie biedt aan de land- en tuinbouw in het Markdal, eventueel samen met de HAS DenBosch en MVONederland,
- Onderzoeken of op bedrijfsniveau het gebruik van bestrijdingsmiddelen en medicijnen verminderd kan worden.